selâ Ahmed b. Hanbel ve altı hadis kitabı müellifi ehl-i hadîsin mutedil olanlarını temsil eder. Ehl-i re'yin içinde, sadece kitaba ve re'ye dayanıp sünneti delil kabul etmeyen kimseler yok denecek kadar azdır. Başta Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, İbn Ebû Leylâ, Evzaî, Süfyân es-Sevrî olmak üzere fakihlerin büyük çoğunluğu ise gerek Kur'an ve hadisi hükümde esas alması ve bu konuda titiz davranması, gerekse hakkında nas bulunmayan konuda kıyas, istihsan, istislâh gibi re'ye dayanan yollarla hüküm ve fetva vermesi, yeni problemleri de yerleşik kural ve metotlara göre çözmesi sebebiyle ehl-i re'yin mutedil bölümü olarak kabul edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "Büyû'", 12, 14; Şeybânî, *el-Hücce 'alâ ehli'l-Medîne*, Haydarâbâd 1965, I, 66-68; İbn Sa'd, *et-Tabakāt*, VI, 7, 9; İbn Kuteybe, *Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Kahire 1386/1966, s. 51, 52; a.mlf., *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 494-527; Makdisî, *Ahsenü't-tekāsîm*, s. 37, 179-180; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 284; İbn Hazm, *el-İhkâm*, Kahire 1345, IV, 206; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 345; a.mlf., *Şerefü ashâbi'l-hadîs* (nşr. Mehmet Said Hatipoğlu), Ankara 1971, s. 7, 10, 74-79; İbn Abdülber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), II, 61-62, 147-153, 158; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakātü'l-Hanâbile*, I, 35-36; Şehristânî, *el-Milel* (İbn Hazm, *el-Fasl* içinde), II, 45, 46-47; Fahreddin er-Râzî, *Menâkıbü'l-İmâm eş-Şâfi'î* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkā), Kahire 1406/1986, s. 387-391; Nevevî, *Tehzîb*, I, 291; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkı'în*, Kahire 1325, I, 23, 53, 101; II, 294; III, 362; Bezzâzî, *Menâkıbu Ebî Hanîfe*, Beyrut 1981, s. 45-46; Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa* (nşr. Seyyid Sâbık), Kahire, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse), s. 315-320; a.mlf., *el-İnsâf* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1983, s. 64-76, 93; Emîn el-Hûlî, *Mâlik b. Enes*, Kahire 1951, III, 641; Ali Hasan Abdülkādir, *Nazratün 'âmme fî târîhi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Kahire 1965, s. 121-126, 150-168, 210-228; Ali Özek, *Hadis Ricâli*, İstanbul 1967, s. XVI; M. Zâhid Kevserî, *Fıkhu ehli'l-'Irâk ve hadîsühüm* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1970, s. 18, 20-21, 43; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukukunda İctihad*, Ankara 1975, s. 103-115; a.mlf., *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1989, s. 163-176; M. Esad Kılıçer, *İslâm Fıkhında Re'y Taraftarları*, Ankara 1975, s. 31-38; Abdülmecîd Mahmûd, *el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye*, Kahire 1399/1979, s. 31-92; B. G. Strzyzewska, *Târîhu't-teşrî'i'l-İslâmî*, Beyrut 1983, s. 140-141; Ahmed Emîn, *Duha'l-İslâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-Arabî), II, 180-181; M. Revvâs Kal'acî, *Mevsû'atü fıkhi İbrâhim en-Neha'î*, Beyrut 1986, I, 17-220; İsmail Hakkı Ünal, *İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu* (doktora tezi, 1989), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 16-44; M. Muhammed Şerkâvî, "Ehlü'r-re'y mine'l-fukahâ'", *ME*, sy. 7 (1966), s. 732-740; J. Schacht, "Ashâb al-Ra'y", *EI²* (İng.), I, 692.

 M. Esad Kılıçer

EHL-i SALÂT

(أهل الصلاة)

Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmanın farz olduğuna inanan değişik mezheplere bağlı bütün müslümanları ifade etmek için kullanılan bir tabir.

Ehl-i salât (ehlü's-salâ) tamlaması sözlükte "namaz kılanlar" anlamına gelir. İslâm literatüründe, inanç esaslarını değişik şekillerde yorumlayan farklı mezheplere bağlı bütün müslümanları ifade etmek üzere kullanılan tabirlerden biridir. Kur'an ve hadis metinlerinin farklı şekillerde yorumlanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan değişik mezheplerin her biri diğerini az çok hatalı görmüştür. Bundan dolayı inanç sahipleri, imanla küfür arasında bir sınır çizmek ve müslüman adını taşıyabilmek için aralarındaki asgari müştereklerin nelerden ibaret olduğunu belirleme faaliyetlerine erken devirlerden itibaren başlamışlardır. Değişik mezheplere bağlı mutedil âlimler, konuyla ilgili hadislerden hareketle, muhtelif mezhep mensuplarının müslüman sayılabilmesi için Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna inanmanın yanında "zarûrât-ı dîniyye" adı verilen temel İslâmî hükümleri kabul etmeyi de gerekli görmüşlerdir. Kâbe'ye doğru yönelerek kılınan namaz, çeşitli hadislerde de vurgulandığı gibi (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "slt" md.) en faziletli ibadet kabul edilmiş ve bu temel hükmü benimsediğini sözleriyle, bazılarına göre ise fiilleriyle ortaya koyan kimseler İslâm çerçevesi içinde kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber muhtelif hadislerinde, kelime-i şehâdeti tekrar edip İslâm dinine ait namaz ibadetini yerine getiren ve İslâmî usullere göre kesilmiş hayvanların etini yiyen kimseleri müslüman telakki etmiş, canlarının ve mallarının emniyet altında bulunduğunu bildirmiştir (Buhârî, "Salât", 28). Bir taraftan namaz kılmanın gerekli olduğuna inananları cennetle müjdelerken diğer taraftan namazın kişiyi şirkten ve inkârdan koruduğunu, hatta namazı terkedenlerin inkâra sürüklenebileceğini haber vermiş (*Müsned*, I, 60; III, 370; Müslim, "Îmân", 134), böylece namazı müslümanı kâfirden ayıran bir alâmet saymıştır. Kelâm âlimleri de muhtemelen Hz. Peygamber'in hadislerini dikkate alarak namaz kılmayı müslüman olmanın ayırıcı vasfı ve müslümanların asgari müştereği olarak görmüşler, bunu da ehl-i salât tabiriyle ifade etmişlerdir. Zira bir insanın İslâmiyet'le olan ilişkisini namaz kılma dışındaki davranışlarıyla belirlemek ve müslümanlığına hükmetmek oldukça güçtür.

Tesbit edilebildiğine göre ehl-i salât terimine eserlerinde ilk defa Ebü'l-Hasan el-Eş'arî yer vermiş ve İslâm çerçevesi içinde kabul ettiği bütün itikadî mezheplerin görüşlerini ihtiva eden eserine *Makālâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfü'l-musallîn* adını vererek "musallîn" (namaz kılanlar) kelimesini "İslâmiyyîn" (müslümanlar) kelimesinin eş anlamlısı gibi kullanmıştır. Eserin içinde de, "Ehl-i salâtın çoğunluğuna göre Allah şeydir" (s. 518); "Ehl-i salâtın ekserisine göre Allah'ın arazlardan yoksun bulunan bir cevher yaratması imkânsızdır" (*a.g.e.*, s. 578) cümlelerinde olduğu gibi müslüman çoğunluğun değişik konulardaki görüşlerini aktarırken onlardan ehl-i salât diye bahsetmiştir. Daha sonra Eş'arî kelâmcılarından Ebû Abdullah el-Halîmî de ibadetler içinde namazdan başka "iman" diye adlandırılan ve küfrü ortadan kaldıran bir ibadet bulunmadığına işaret etmiş ve onu imanın en belirgin alâmeti olarak görmüştür (*el-Minhâc*, II, 288).

Ehl-i salât terimi, küfre girmediği kabul edilen müslüman zümreler için yer yer bazı âlimler tarafından kullanılmakla birlikte (İbn Teymiyye, VIII, 521) bunun yerine daha çok **ehl-i kıble*** tabiri tercih edilmiştir (meselâ bk. Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, II, 460; Teftâzânî, II, 199; Beyâzîzâde, s. 51). Her ne kadar Seyyid Şerîf el-Cürcânî *et-Ta'rîfât*'ta ("ehlü'l-ehvâ'" md.) "ehl-i ehvâ"yı açıklarken bu tabirin Cebriyye, Kaderiyye, Râfıza ve Havâric gibi "inançları Ehl-i sünnet inancına uymayan ehl-i kıble" anlamına geldiğini belirtmişse de bunun, müslüman kabul edilmesi gereken bütün fırkaları ifade eden bir terim olduğunu düşünmek daha uygun görünmektedir. Nitekim Ehl-i sünnet'çe ehl-i ehvâ veya ehl-i bid'at sayılan Mu'tezile âlimleri de kendi mezhepleri dışında kalan müslümanlardan ehl-i kıble diye söz etmişlerdir (Kādî Abdülcebbâr, s. 182). Şiî âlimleri de İslâm'ın temeli ve kalpteki imanın fertteki tezahürü olarak kabul ettikleri namazı mümini kâfirden ayıran bir alâmet saymışlardır (Muhammedî er-Riyşehrî, V, 366, 402). Bu sebeple ehl-i salâtın, zarûrât-ı dîniyyeyi tasdik etme yanında namaz kılmanın farz olduğuna inanan ve bunu yerine getiren

bütün müslümanları kapsamına aldığını, ayrıca namaz kılanların tekfir edilemeyeceğinin mutedil âlimlerin hemen hemen tamamı tarafından benimsendiğini söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, "ehlü'l-ehvâ'" md.; a.mlf., *Şerḥu'l-Mevâḳıf*, II, 460; Wensinck, *el-Mu'cem*, "şlt" md.; Mustafavî, *et-Taḥḳîḳ*, "Şalât" md.; *Miftâḥu künûzi's-sünne*, "şalât" md.; *Müsned*, I, 60; III, 370; Buhârî, "Şalât", 28; Müslim, "Îmân", 134; Eş'arî, *Maḳālât* (Ritter), s. 138, 278, 518, 571, 578; Halîmî, *el-Minhâc*, II, 288; Kādî Abdülcebbâr, *Şerḥu'l-Uṣûli'l-ḫamse*, Kahire 1408/1988, s. 182; Bağdâdî, *el-Farḳ* (Kevserî), s. 13, 208; a.mlf., *Uṣûlü'd-dîn*, s. 190, 266; *Şerḥu'l-'Aḳîdeti't-Ṭaḥâviyye*, s. 361; İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1406/1986, VIII, 521; Teftâzânî, *Şerḥu'l-Maḳāṣıd*, II, 199; İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî* (Sa'd), I, 140; III, 53; Aynî, *'Umdetü'l-ḳārî*, Kahire 1392/1972, III, 374-379; Şa'rânî, *el-Yevâḳıt ve'l-cevâhir*, Kahire 1378/1959, II, 126; Beyâzîzâde, *İşârâtü'l-merâm*, s. 51; Meclisî, *Biḥârü'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, LXXIX, 227; Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, I, 128; Muhammedî er-Riyşehrî, *Mîzânü'l-ḥikme*, Kum 1404/1362 hş., V, 366, 402.



MUHİDDİN BAĞÇECİ

EHL-i SALİB

(bk. HAÇLILAR).

EHL-i SUFFE

(bk. SUFFE).

EHL-i SÜLÛK

(bk. SÜLÛK).

EHL-i SÜNNET

(أهل السنة)

Hz. Peygamber ile ashabın dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler anlamında bir tabir.

Sözlükte "mânevî alanda çizilen yolu benimseyenler" anlamına gelen **ehl-i sünnet** (ehlü's-sünne) tamlaması ehlü's-sünne ve'l-cemâa (ehl-i sünnet ve'l-cemâat) ifadesinin kısaltılmış şeklidir. Buradaki sünnetten maksat, dini tebliğ ve beyan etmekle görevli bulunan Hz. Peygamber'in İslâm'ın temel konularını anlama ve benimseme tarzıdır. Cemaat kavramı, her devirdeki müslümanların büyük ekseriyeti (sevâd-ı a'zam) ve müctehid âlimler gibi farklı şekillerde yorumlanmışsa da vahyin ilk muhatapları olup inanç, ibadet, hukuk ve ahlâk cepheleriyle İslâm'ı bir bütün olarak sonraki nesillere aktaran ashap cemaati anlamına geldiği yolundaki görüş tercih edilmiştir (Şâtıbî, II, 258-265). Aslında bu anlayış diğer yorumların da temelini oluşturmaktadır. Buna göre Ehl-i sünnet'i, "Hz. Peygamber ile ashap cemaatinin dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler" diye tarif etmek mümkündür. Bu tarifte yer alan "dinin temel konuları"ndan, İslâm'dan olduğu kesinlikle bilinen ve "usûlü'd-dîn" diye de adlandırılan hususlar kastedilmektedir (aş. bk.).

Sünnet kelimesi daha çok, ilâhî tebligatı yalanladıkları için geçmiş peygamberlerin ümmetlerine uygulanan ve âdet-i ilâhiyye haline gelen dünyevî azap mânasında Kur'ân-ı Kerîm'de geçmekteyse de (M. F. Abdülbâkī, *el-Mu'cem*, "sünnet" md.) ehl-i sünnet tabiri Kur'an'da yer almamıştır. "O gün nice ağaran yüzler vardır" (Âl-i İmrân 3/106) meâlindeki âyetle Ehl-i sünnet'in kastedildiği tarzındaki bir yorum İbn Abbas'a nisbet edilirse de (İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne*, V, 134) âyetin devamı dikkate alındığı takdirde burada genel anlamda müminlerden bahsedildiği açıkça görülür.

Erken dönem hadis kaynaklarında da ehl-i sünnet tabiri görülmemekte, buna karşılık "sünnet" ve "cemaat" kelimelerine rastlanmaktadır. İlgili rivayetlerde belirtildiğine göre Hz. Peygamber ümmetinin yetmiş iki veya yetmiş üç fırkaya ayrılacağını, bunlardan biri dışındaki bütün fırkaların cehenneme, "cemaat fırkası"nın ise cennete gireceğini söylemiş (İbn Mâce, "Fiten", 17; İbn Ebû Âsım, I, 30-31, 39); Allah'ın rahmet elinin cemaat üzerinde olduğunu, cennetin ortasına girmek isteyenlerin topluluktan ayrılmamaları gerektiğini (Tirmizî, "Fiten", 7), cemaatten az da olsa ayrılanların İslâm'dan çıkmış sayılacaklarını ve Câhiliye ölümüyle öleceklerini belirtmiştir (Buhârî, "Fiten", 2; Müslim, "İmâre", 53, 54). Ayrıca ihtilâf halinde büyük çoğunluğa uyulmasını emretmiş (İbn Mâce, "Fiten", 8), vefatından sonra, yaşayanların pek çok ayrılığa şahit olacaklarını söylemiş, bunlara yetişecek olan o dönemdeki müminlerin kendi sünnetiyle Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sımsıkı sarılmasını öğütlemiştir (Dârimî, "Mukaddime", 16). Bu nakillerden "yetmiş üç fırka" rivayeti isnad açısından zayıf görülmüştür (İbn Hazm, III, 292). Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetiyle ilgili rivayetler ise İslâm tarihinde vuku bulan bazı olayların seyriyle bağdaşmayan unsurlar ihtiva etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in vefatından sonra halifenin belirlenmesi konusunda ashabın ihtilâfa düştüğü ve her halife seçiminde nassın bulunmayışından doğan belirsizliğin devam ettiği ilk kaynaklarda zikredilmektedir. Eğer Resûl-i Ekrem râşid halifelerle ilgili bir tavsiyede bulunmuş olsaydı ihtilâf ve belirsizlik ortaya çıkmazdı. Ayrıca bu rivayetler, Şîa'nın öne sürdüğü "sekaleyn" hadisine alternatif olarak ortaya konulduğu izlenimini de vermektedir (bk. EHL-i BEYT). Bazı geç dönem eserlerinde Hz. Peygamber'e nisbet edilmiş olarak ehl-i sünnet tabirine rastlanmaktadır. Ebû Abdullah el-Halîmî'nin kaydettiği rivayete göre Resûl-i Ekrem her emîrin arkasında namaz kılmayı, her halifenin idaresinde cihad yapmayı ve ehl-i kıbleden olup vefat eden herkesin cenaze namazını kılmayı Ehl-i sünnet'in üç esası olarak göstermiştir (*el-Minhâc*, III, 180). Şehristânî'nin yer verdiği rivayete göre ise Hz. Peygamber, yetmiş üç fırkaya ayrılacak olan ümmeti içinde yalnız kendisinin ve ashabının yolunu takip eden Ehl-i sünnet ve'l-cemâat'in kurtuluşa ereceğini söylemiştir (*el-Milel*, I, 14). Ana hadis kaynaklarında yer almayan bu rivayetlerin sıhhati şüphe ile karşılanmaktadır.

Ehl-i sünnet'e bağlı olanlara "sağlam ve doğru inancı benimseyenler" anlamında "Sünnî" adı verilir. M. Watt, sünnî teriminin ilk defa IV. (X.) yüzyılda kullanıldığını ileri sürmüşse de (*İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, s. 338) tâbiînden Saîd b. Cübeyr'e (ö. 95/713) nisbet edilen bir rivayetten anlaşıldığına göre kelime I. yüzyılın sonuna doğru (VIII. yüzyılın başları) ortaya çıkmış olmalıdır (Fığlalı, s. 54). Ehl-i sünnet tabiri ise Dârimî'de yer alan bir rivayete bakılırsa ("Mukaddime", 23) ilk defa Hasan-ı Basrî tarafından kullanılmıştır. Ehl-i sünnet mensupları, "ehl" kelimesine "hadis, cemaa, istikame, hak, iman, isbat" kelimeleri eklenerek oluşturulan terkiplerle ve "sıfâtiyye" (ilâhî sıfatları benimseyenler), "fırka-i nâciye" (kurtuluşa eren zümre) ve "sevâd-ı a'zam" (büyük çoğunluk) tabirleriyle de anılır; kaynaklarda ise Cebriyye, Mücevvire, Nâsıbe, Nâbite, Müşebbihe, Haşviyye gibi isimlerle ifade edilmek is-